

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

חינוך יעקב לבניו - דרך לעמוד בגלויות
ועד לפרשת שמות, נמסר בשנת תשע"ד

חינוך בניו בצעירות - סגולה להצלחה בחינוך

אנו נמצאים בתקופה שכל יום קללתו מרובה מחברו, בפרט ובכלל. אין אדם שאין לו התמודדות או ניסיון, אתגרים שונים ומגוונים. אבל האמת היא שכל המועקות הללו נובעות ממועקה אחת גדולה - הגלות. מציאות של הסתר פנים, "ואנוכי הסתר אסתיר פני". עלינו להתבונן ולהעמיק בעניין, שיסודו מופיע בפרשת השבוע שלנו, פרשת שמות, תחילת הגלות ושורש הגאולה.

רבינו בחיי, בתחילת הפרשה שואל שאלה, שכבר מצינו בחז"ל (במד"ר) שעמדו במה שנאמר "ואלה שמות" - מה באה ללמדנו ו' החיבור. מדוע לא נכתב אלה שמות. ככל מקום, אומרים חז"ל, הו' באה להוסיף על הראשונות, ויש בכך ביאורים רבים בחז"ל. רבינו בחיי מביא הסבר, דברים נשגבים, ועלינו להרחיב ולהעמיק בהם כדי להבינם.

מביא רבינו בחיי את הפסוק במשלי "נזם זהב וחלי כתם מוכיח חכם וגו' (משלי כה, יב), ומבאר,

"שלמה המלך ע"ה יזהיר בכתוב הזה (משלי כה) על מדת התוכחת לפי שכל התורה כולה תלויה בתוכחת, שכל המקבל תוכחת וישמע לקול מוכיחו הנה זאת מדה עליונה כוללת כל הטובות והיא סיבה לקיום התורה, ומי ששונא את התוכחות מדה מגונה כוללת הרעות והיא סבה לבטול התורה כי הוא קרוב שיכפור ושיפרוק ממנו עול תורה..."

בהמשך דבריו מרחיב רבנו בחיי שיש לתת לפתאים מוסר, ומי הם הפתאים, הנערים. וזה לשונו: "לתת לפתאים ערמה, נערים, שנאמר לנער דעת ומזמה, ועיקר התוכחת הוא לנער, לפי שאין כלי שכלו שלמים, ועוד שיצר הרע קודם בו ליצר הטוב י"ג שנה, ואין כל מחשבתו והתבוננותו רק בתענוגי העולם והגוף, לפיכך בעודו נער וטבעו רך יצטרך לתוכחת שיהיה לו רסן להנהיגו ולהביאו בשעבוד היצר הטוב", כלומר, ככל שאדם צעיר יותר כך ניתן להחדיר בו דרכי מוסר ויראה, ונפשו מקבלת תוכחות.

והנה, מתאר רבינו בחיי את דרכי החינוך של האבות הקדושים ושל גדולי האומה, ומדגיש מדוע אצל יעקב מצינו שיצאו כל בניו טובים וממשיכי דרכו, משום ש"יעקב ייסר את בניו ולא היה בהם פסולת. ומפני שהיה יעקב אבינו ע"ה מוכיח חכם, והיו לשבטים און שומעת על כן היו ככסף צרוף והיו נזם זהב וחלי כתם והיו בני אביהם, זהו שכתוב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. הספר הזה היה ראוי שיתחיל אלה שמות בלא וא"ו כספר אלה הדברים, אבל באות הוא"ו לחבור ענין, כי העניין מחובר למעלה בסדר 'ויגש אליו' ששם הזכיר 'ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו', ובא ללמד כי הענין אחד אע"פ שהם שני ספרים, ומנאן שם בחייהם חזר ומנאן כאן לאחר מיתתם וזה למעלה וכבוד להם."

לפי דבריו נמצא שהתורה אמרה 'ו'אלה שמות וגו', ללמדנו, שיעקב אבינו מוכיח חכם היה, שהוכיח כשהייתה לשבטים און שומעת, כפי שרבינו בחיי כותב קודם שיש ענין לחנך בגיל צעיר שעוד יש להם און שומעת, ולכן כתוב כאן ואלה שמות בני ישראל, לומר שהדבר שייך למעלה ולא ספר חדש.

גאולה ע"י הקב"ה - גאולת עולם

ב] ויש לנו להתבונן מה השייכות בין הדברים ולמה באמת ספר שמות עומד כהמשך לספר בראשית.

והנה, כבר בארנו בכמה מקומות שכל הירידה למצרים של יעקב עם בניו הייתה חינוך לכלל ישראל היאך להתקיים בגלות, שכן גלות מצרים הינה שורש כל הגלויות. והקב"ה נגלה אל יעקב במראות הלילה להורות לו את הענין הזה (וכפי שהאריך המשך חכמה), והזכרנו בפרשיות הקודמות את עניין "שמע ישראל", ואת י"ד השנים בישיבת שם ועבר, שהכל היה כלימוד והכנה לכלל ישראל היאך להתקיים בגלות, וכאן התורה מדגישה שהם לא ירדו לבד, אלא ירידתם הייתה 'את' יעקב איש וביתו באו, יחד עם אבא יעקב.

ואמנם חומש זה נקרא 'חומש הגאולה', אבל הוא מחובר בקשר הדוק לירידה בסוף חומש בראשית, 'ואלה שמות', היינו שתדע לך שכל מה שנותן להם את הכח להמשיך את הבאים מצרימה, זה 'את יעקב', בגלל שבאו עם יעקב למצרים, באו ביחד.

ונראה להסביר עוד את הדברים, בהמשך הפרשה (ג, יא) משה רבינו ע"ה טען להקב"ה "מי אנוכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", ויש לבאר מדוע לא רצה משה רבנו ללכת בשליחות זו, והביא כמה וכמה טענות בכדי להיפטר משליחות זו, ונאמרו בדבר פרושים רבים [בזוהר ועוד].

והנה כלל ישראל היו צריכים להיות במצרים ארבע מאות שנה, "ומושב בני ישראל ארבע מאות שנה" (שמות יב, מ), אך במצרים לא היו ארבע מאות שנה אלא רק רד"ו שנים. ויש על זה בחז"ל כמה וכמה טעמים למה יצאו קודם, או שזה התחיל מלידת יצחק, או שהלילות השלימו, ויש מדרש שאומר שמלאכים השלימו, ועוד.

הבית הלוי בדרשותיו (דרוש ד') מבאר את העניין בדרך חדשה:

ברש"י (שם) מבואר שנכללו בדברי משה שני טענות, א. מי אנוכי כי אלך אל פרעה, ב. וכי אוציא את בני ישראל ממצרים - היינו שכלל ישראל אינם ראויים, וכתב הבה"ל שיש להבין מה השייכות בין שתי השאלות של משה רבינו, וגם יש להבין מה איכפת למשה רבינו אם הקב"ה רוצה לגואלם בלא זכות רק ברחמי המרובים.

וביאר לפי המבואר במדרש תהלים (פלו"ו) על פסוק 'באורך נראה אור', וז"ל עובדא היה בחד בר נש היה מדליק את הנר בלילה וכבתה, אדליקה וכבתה, אמר עד אימתי אהיה מתייגע

למה שכתבו המקובלים שאם לא שנגאלו ישראל באותו זמן מיד, היו ח"ו נשארים לעולם במצרים.

וביאור הדברים, שכלל ישראל במצרים הגיעו למצב של דיוטא תחתונה, הם היו במ"ט שערי טומאה, כמעט אין למטה מזה, היו בבחינת 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה' אין דרגה פחותה מזו, יש שער חמישים, שממנו אין תקומה, אי אפשר לצאת החוצה. ה'אור החיים' הקדוש (שמות ג, ט) אומר שעם התורה אפשר לצאת אפילו משער החמישים, אבל קודם מתן תורה אי אפשר לצאת משער הנ', והקב"ה ידע שאם הוא משאיר את עם ישראל במצרים עוד דקה אחת, אין את מי לגאול, ולמה, כי ההבטחה היא על בני אברהם יצחק ויעקב, וברגע שהם נכנסים לשער הנ', הם כבר לא נחשבים זרע אברהם יצחק ויעקב, אלא כמו עשו וישמעאל, אין להם תקומה יותר, וא"כ ההבטחה של הקב"ה לאברהם אבינו שיגאל את עם ישראל לא תוכל להתקיים, ולזה הקב"ה הוציא אותם קודם הזמן.

אולם מתוך כך גלות מצרים צריכה המשך, וההמשך לזה הוא כל הגלויות אשר אנחנו חווים עד עצם היום הזה, כל הגלויות כולן הן המשך והשלמה לארבע מאות שנה, אנחנו משלמים על זה, ככה כתוב בקדמונים, ולזה ביקש משה רבנו מרבונו של עולם, שכיון שאינם ראויים עתה לגאולה, ובהכרח יצטרכו להשלים את קושי השעבוד כל כך הרבה דורות, כדאי להמתין עוד מאה ותשעים שנה שזוהו קץ וסוף לכל צרותנו, ובוזה יגמר התיקון וכל מה שצריך לזכך בגלות, אך הקב"ה אמר לו אין עצה שהרי אם אני מסתכל במעשיהן של ישראל אינם 'נגאלים לעולם', שהרי הם במצב כזה שאינם יכולים לשהות במצרים אפילו עוד רגע אחד ולהיות מוגדרים 'כלל ישראל' ובני אברהם יצחק ויעקב.

ונראה שגם משה רבינו ידע את מצבם הקשה של ישראל, אך טען על כך 'שלח נא ביד תשלח', דהנה החיד"א (תורת החיד"א פ' שמות) מביא בשם אביו לבאר מה שאמרו חז"ל בילקוט שמעוני (שמות רמז קעג) שמשנה רבינו אמר להקב"ה 'שלח נא ביד תשלח', דהיינו שתשלח נא ביד רבי עקיבא. ולכאורה אינו מבואר למה דווקא רבי עקיבא, ומבאר שהרי איתא בחז"ל שהשיג רבי עקיבא מה שמישה לא השיג, משה רבנו השיג במ"ט שערי קדושה, אבל רבי עקיבא היה לו עסק בחמישים, וכמו שאמרו חז"ל במדרש רבה (חוקת יט, ו) 'וכל יקר ראתה עינו', זה רבי עקיבא וחבריו, שרבי עקיבא היה לו השגה יותר, וזהו שאמר משה רבנו לקב"ה. שאמנם היו בחמישים אך 'שלח נא ביד תשלח' שהרי רבי עקיבא יכול להוציא אותם גם משער החמישים, וכל זה כדי להשלים את הגלות במצרים ולהימנע מהמשך הגלות שנמשכת עד עצם היום הזה.

'יודיע דרכיו למשה - לבני ישראל עלילותיו'

ד] כתוב בפסוק בתהילים (קג, ז) 'יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו', ובמדרש רבה (שמות ב, א) 'יודיע דרכיו למשה, שהודיע דרך הקץ למשה'. ומבאר הבית הלוי (שמות פ"ג) שהכוונה בזה שמישה שאל את הקב"ה 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם', ואמר לו 'אהיה אשר אהיה', ובגמ' בברכות (ט, ב) אמרו דהיינו שאהיה עמהם בגלות זה אשר אהיה עמהם בגלות אחר.

והנה ידוע שהקב"ה נקרא לפי פעולותיו, כשמנהיג העולם ברחמים נקרא רחום ואם בחנינה נקרא חנון וכן בכל המידות, וזוהי הכוונה שכלל ישראל ישאלו 'מה שמו' היינו באיזו בחינה

והולך אלא ממתין אני עד שתזרח השמש. כך ישראל נשתעבדו במצרים עמדו משה ואהרן וגאלום, חזרו ונשתעבדו בכבל ונגאלו וכו', אמרו ישראל נתיגענו נגאלים וחזרין ומשתעבדו, אין אנו מבקשים שיאיר לנו בשר ודם מלמטה אלא הקב"ה שנאמר 'אל ה' ויאר לנו'. ומתבאר שכשהגאולה היא ע"י בשר ודם זהו סימן שאינה גאולה קיימת ויהיה אחריה עוד שיעבוד, ורק לעתיד יגאלם הקב"ה בעצמו כביכול ויגאלו גאולת עולם.

ומעתה ביאר שכשאמר הקב"ה למשה לכה ואשלחך אל פרעה הבין משה שמוכרח להיות עוד גלות ושיעבוד נוסף אח"כ, ולפיכך סירב כל כך ולא רצה שתהיה הגאולה ע"י שליח אלא ע"י הקב"ה בעצמו ותהיה הגאולה קיימת לעולם. אלא שזה שייך רק אם היו משלימים כבר את הזמן שנגזר עליהם להיות בשעבוד מצרים, אך אם עדיין לא השלימו את זמן הגלות הראשון שכבר נגזר עליהם א"כ בהכרח צריכה להיות הגאולה עתה ע"י שליח, וישלימו את השעבוד בהמשך הדורות.

וא"כ זהו ששאל משה שתי שאלות בגדר ממ"נ, היינו 'מי אנכי כי אלך אל פרעה' היינו שעיקר טענת משה רבינו הייתה למה אין אתה גואלם בעצמך וכמבואר במד"ר (בא טו, יד). והוסיף עוד בטענתו שאם תאמר שעדיין הם באמצע הזמן ומוכרחים להיות עוד בגלות אחרת, א"כ יש לו בזה שאלה אחרת 'וכי אוציא את בני ישראל ממצרים' היינו שזה גופא קשה לי באיזה זכות זכו להיגאל באמצע, ואם זכו לזה ע"י זכות, א"כ תגאלם בעצמך. ונמצא א"כ ששתי השאלות הולכות למבוקש אחד, שהגאולה לא תהיה ע"י שליח אלא ע"י הקב"ה בעצמו.

ובמדרש (שם, ד) 'קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, כשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאין בחודש האביב, אמרו לו היכן הוא, אמר להם הרי הוא עומד, קול דודי הנה זה בא. אר"י מהו מדלג על ההרים, אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהן של ישראל אינם נגאלים לעולם אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים 'וכו', ולכאורה אינו מובן, לא מה ששאלו ישראל 'היכן הוא', וגם התשובה שהשיב להם 'אם אני מסתכל במעשיהם אינם נגאלים לעולם', מה עניין זה לשאלתם של ישראל.

והנה חז"ל במכילתא (בא פ"ד) הקשו, 'כתוב אחד אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכתוב אחד אומר דודר רביעי ישובו הנה, כיצד יתקיימו שני כתובין אלו, אמר הקב"ה אם עושין תשובה אני גואלם לדורות ואם לאו אני גואלם לשנים', היינו שהגאולה שקודם הזמן תלויה היא בתשובה.

ולפ"ז ביאר, ששאלת ישראל 'היכן הוא' הייתה משום שרצו גאולת עולם שהיא ע"י הקב"ה בעצמו, וכפי שהובטח להם 'ואנכי אעלך גם עלה', ולמה הגאולה ע"י שליח. ולזה ענה להם, 'אם אני מסתכל במעשיהם אינם נגאלים לעולם', היינו שכיון שעדיין לא עשיתם תשובה א"כ צריכים אתם להשלים את הארבע מאות שנה, ולפיכך אינכם ראויים לגאולה ע"י הקב"ה בעצמו שהיא גאולת עולם.

גאולת ישראל -

רגע לפני שאיבדו את שייכותם לאבות

ג] ונראה להוסיף, שהרי יש לנו להתבונן בלשון המדרש 'אם אני מסתכל במעשיהן של ישראל אינם נגאלים לעולם', ולכאורה אינו מבואר למה שלא יגאלו לעולם הרי כשיעברו ארבע מאות שנה יגיע זמן גאולתם ומה יעכב, והבית הלוי הזכיר בקצרה שהכוונה בזה

יאות, אבל גלותא דבכל ההוא הוה צערא שלים, ההוא הוה צערא דעלאין ותתאין בכאן עליה וכו'.

כלומר, אדם שרגיל לסבול סבל וקושי כשמתרגשות עליו צרות גדולות הוא סובל את הצרות, והן עוברות. אבל מי שלא רגיל בצער, ורגיל בתפנוקים ועידונים, כאשר ח"ו מגיע עליו צער זה צער שלם ועל זה צריך לבכות.

וזה גם מה שהמשיכו חז"ל לבאר, שכשירדו בני ישראל למצרים הם הגיעו מהחינוך של יעקב אבינו, שאין מציאות של 'ביקש לישב בשלווה', כל חייו היו מסכת רצופה של קשיים וצרות, ולכן יכלו לסבול את הגלות ולשרוד בשלום. אבל גלות בכל הייתה צער שלם ובכו עליה עליונים ותחתונים משום שבאו ממצב של תפנוקי מלכים, "בני ציון היקרים".

ומסייפים חז"ל שבאותו זמן חשבו ישראל שאין להם יותר תקומה, באותה שעה "קרא קב"ה לכל פמליא דיליה, וכל רתיכין קדישין, וכל חיליה ומשרייתיה ורברבנוי, וכל חילא דשמיא, ואמר לון מה אתון עבדין הכא, ומה בני רחימאי בגלותא דבכל ואתון הכא, קומו חותו כלכון לבבל, ואנא עמכון" ובאותו זמן שהגיעה כל פמליא של מעלה לבבל נפתחו השמים ויחזקאל הנביא החל להתנבא.

ומסיים הוזה"ק: "ותנינן בכל אתר דישאל גלו תמן שכינתא גלתה עמהון, והכא בגלותא דמצרים מה כתיב, ואלה שמות בני ישראל וגו', כיון דכתיב בני ישראל, מהו את יעקב, הבאים אתו אצטריך למימר, אלא אלה שמות בני ישראל, אינון רתיכין ומשריין עלאין, הנחתו עם יעקב בהדי שכינתא בגלותא דמצרים." היינו שכל פמליא של מעלה הגיעה אף היא לגלות מצרים, ומה שהיה אז הוא שיהיה בכל הגלויות.

ומתבאר לנו מהפסוק הזה, של "ואלה שמות... את יעקב איש וביתו באו" שמה שהחזיק את בני" במצרים בקושי השעבוד במשך מאתים ועשר שנים זה החינוך של יעקב אבינו של "לא שלוותי ולא שקטתי", לדעת ולהפנים שבכל מצב הקב"ה נמצא אתנו, והוא המנהיג, והאדם הוא לא בעל הבית על העולם, יש בורא עולם! עושים את רצונו, וזה התפקיד! "ובכל צרתם לו צר". עם החינוך הזה הם הגיעו למצרים ובזכותו החזיקו מעמד, והחינוך הזה אמור להחזיק אותנו עד עצם היום הזה.

אבל, רואים שכלל ישראל נפלו, כשהלכו לבבל כבר הרגישו את הקושי, ומה שהחזיק אותם שם זו ההתגלות ליחזקאל הנביא, ידעו שהצרות הן ממנו יתברך, והקב"ה עמהם "עמו אנוכי בצרה".

גאולת ישראל ממצרים - בזכות הגדרים והסייגים

ובאמת שיש לנו להתבונן, מה שמר אותם במצרים, הרי הם היו בבחינת 'הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי זרה'. כתוב במשך חכמה בפרשת בא (י"ב, כ"ב), כשיצאו ממצרים נאמרה האזהרה 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר'. והנה המתבונן יראה כי במצרים נשתכחו מהם גופי תורה, שהיו גוי מקרב גוי הללו עובדי עבודה זרה, וכן הפרו ברית מילה, לא מלו במצרים אלא רק שבט לוי - 'בריתך ינצורו'.

אבל את הסייגים והגדרים שמרו בהידור גדול, וכמו שאמרו במכילתא, לא שינו שמם, שלא שינו את לשונם, לא הראו מסתורין, הייתה להם שמירה בסייגים וגדרים. לא כן בגלות בבל, היו שומרים גופי תורה, אך על הסייגים והגדרים עברו, שבניהם היו מדברים אשדודית, ושינו שמם, והתחתנו עם גויי הארצות.

היא הגאולה אם מגיע להם ע"פ דין מברית בין הבתרים, או בכחינה אחרת, שהרי עדיין לא עברו ארבע מאות שנה. ולזה אמר לו הקב"ה שכיון שהגאולה הייתה באמצע הזמן על סמך שישלימו בגלות אחרת וכו"ל, א"כ הגאולה כעת היא רק הכנה כדי שיוכלו להיגאל אח"כ לעתיד וממילא זה נקרא 'אהיה אשר אהיה' היינו 'אהיה' עמהם בגלות זה 'אשר אהיה' עמהם בגלות אחרת.

ומעתה זה ביאור הפסוק 'יודיע דרכיו למשה' שהודיע את דרך הקץ למשה היינו שהודיעו באיזו אופן גואלם עתה 'אהיה אשר אהיה' היינו שיהיו עוד צרות הרבה יותר גדולות. אך לבני ישראל לא הודיע להם רק 'אהיה' משום דדיה לצרה בשעתה, וזהו שאמר 'לבני ישראל עלילותיו', היינו שלהם לא הודיע הקב"ה רק את המעשה והפעולה שפועל להם עתה שיגאלם, משום שכלל ישראל היו במצב שלא יכלו לשמוע שיצטרכו עוד המשך לגלות ודיה לצרה בשעתה וכמבואר בגמרא בברכות.

גלות מצרים - סימן לכל הגלויות

ה' הרבינו בחיי בסוף הפרשה כותב " ודע כי עניני הגלות הזה הראשון רמז לעניני גלותנו זה האחרון שאנו עומדים בו בשעבוד ויסורין ברשות מלכות אדום ואנו מצפין לישועת הש"י וכו' ואם תתאחר הגאולה לבא הכל להוסיף לנו שכר טוב ולהטיב אותנו באחריתנו וכדי להוסיף פורענות ועונש לאותם המשתעבדים בנו וכשם שמצינו שנדחקה להם השעה לישראל במצרים... כן בגאולתנו זאת העתידה בהיגלות הגואל האחרון תתעורר השנאה בין העכו"ם לישראל ויסיפו שיעבוד על שעבודם."

כמו כן הכבדת הלב שהייתה במצרים, ותעוועי גלות-גאולה, יהיו גם בגאולה העתידה לבוא, "כן הגואל העתיד יהיה נגלה וחוזר ונכסה, שהרי גאולה זו עתידה להיות כדמיון גאולת מצרים בהרבה עניינים" כמאמר הנביא "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכאשר יתקרב הקץ תהיינה צרות רבות ומתחזקות והוא סימן הישועה לישראל" עכ"ד. כלומר, הכבדת השעבוד וקושי הגלות הם הסימן לכך שהגאולה קרובה לבוא.

הגמרא אומרת בסוטה (יא, א), "וישלחהו מעמק חברון" (בראשית לז, יד) א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב 'ידוע תדע כי גר יהיה זרעך' (בראשית טו, יג) והדברים צריכים ביאור, וכי שליחת יוסף למצרים הייתה עצתו של אברהם, והרי הייתה זו גזירה מאיתו יתברך.

אבל באמת במדרש רבה (בראשית מד, כא) מבואר שהקב"ה נתן לאברהם אבינו בחירה, הוא אמר לו תבחר, או שעבוד מלכויות, או דברים אחרים: גיהנום וכדו', ובחר שעבוד מלכויות שעל ידי זה יגיעו לתורה, לבית המקדש, ונמצא א"כ, שזו הייתה עצתו של אותו זקן של 'ידוע תדע' שיוסף ירד למצרים וע"י כך תתגלגל גלות מצרים, והיינו משום שהגלות היא הכשרת הקרקע לגאולה ולטובה גדולה.

בחז"ל (בזוה"ק [שמות ב,ב]) נאמר "אמר רבי שמעון, מאן דרגיל למסבל צערא, אף על גב דאתי לפום שעתא צערא, סביל מטלנוי ולא חייש, אבל מאן דלא רגיל בצער, והוה כל יומיו בתפנוקין ועידונים, ואתי ליה צערא, דא איהו צערא שלים, ועל דא אצטריך למכבי. כך ישראל כד נחתו למצרים רגילין בצערא הוו, דהא כל יומיו דההוא זכאה אבוהון בצערא הוו, ועל דא סבלו גלותא כדקא

ראיתי את כל המאמץ שלכם, אני נותן לכם מתנות. אחד שמח מאד, הוא זכה לעשות את רצון המלך הוא הלך בכל הכח, השני היה עצוב, למה אתה עצוב? הוא אומר מה יעזור הפרס, אומנם עשיתי מאמצים, אבל למעשה המלך עצוב, למלך אין את מה שרצה. לאחר זמן הלך המלך בעצמו נלחם וכבש, ואז שמח השר.

אומר החתם סופר, 'זבחי אלוקים רוח נשברה', אנחנו יודעים שכשאין בית המקדש אדם שמקריב את עצמו, את רצונותיו, לקרבן הוא זוכה את עצמו, זבחי אלוקים רוח נשברה, אבל אנחנו מבקשים מרבנו של עולם, לב נשבר ונדכה, אנחנו עדיין לב נשבר ונדכה, גם אחרי שזבחנו זבחי אלוקים, אנחנו עדיין לב נשבר ונדכה, אלוקים לא תבזה, ותזכנו להגיע לשמחה שלימה, ומתי תהיה השמחה בשלימות, הטיבה ברצונך את ציון, תבנה חומות ירושלים, מתי שתגיע הגאולה השלמה, אז אנחנו נזכה.

כבר הבאנו שהרב שך זי"ע היה אומר שאנחנו לא צריכים לדעת מתי הקץ, וזה לא מעניין אותנו בכלל, נאמן עלינו הקב"ה שיהיה באופן היותר טוב כשיעלה לפניו, וכמו שביאר ה'אבי עזרי' את דברי הרמב"ם (פ"א מהל' ק"ש ה"ד) 'הקורא קריאת שמע כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש ברוך שם.. ולמה קורין כן, מסורת היא בידנו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו ציום וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה'. וביאר הרב שך, שהרמב"ם נקט שמה שיעקב בא לגלות את הקץ היה רק משום זירו ויחוד ה' לעבודתו וליראתו, כי אין שום נפק"מ בידעתנו מתי יהיה. וזה מה שיעקב אבינו משריש לבניו, תדעו לכם, הגלות היא קשה, הגלות היא מרה, אבל אם יש הכנה כמו שצריך, לא באים מתפנוקים, יודעים את המטרה של הגלות, יודעים שהקב"ה נמצא אתנו וע"י כך ניתן לעמוד בגלות זו.

הגמרא אומרת בשבת (דף יט, ב) שראוי היה יעקב לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל, אבל הקב"ה התחשב בו ועשה אתו חסד שבא למצרים דרך המעשה של יוסף שהיה לו שבע עשרה שנים כבוד מלכים, אבל אם לא, יעקב אבינו ע"ה היה יורד למצרים בשלשלאות של ברזל. הגלות היא הכרח, אין ברירה, אך הקב"ה עושה אתנו חסד ונותן לנו את הכלים היאך לעמוד בגלות.

ימי השוכבי"ם - המשך לתיקון גלות מצרים

אנחנו יודעים שכל ימי השוכבי"ם, נועדו לתקן את הפגם שעברו ירדנו למצרים, כשהיינו במצרים הרי עברנו את כור ההיתוך, אבל עתה היאך אנחנו יכולים לתקן את הפגמים הללו. אולם כך כתוב בספרים הקדמונים, שגם עכשיו, בשבועות שקוראים בתורה את הפרשות הללו, קיימת יכולת התיקון ו'כור ההיתוך' עובד, וזה זמן שאנחנו צריכים לעבור 'צ'רפת' כצ'רוף כסף', אצל הקב"ה כור ההיתוך עובד חזק וכל תיקון וכל מעשה קטן מועיל הרבה, וזה הזמן לנצל את השבועות הנפלאים הללו לעלות ולהתעלות בלימוד התורה הקדושה, ועשיית גדרים וסייגים והתבדלות מ'ערוות הארץ' וטומאת מצרים, והקב"ה יעזור שנוכה בקרוב ממש לתקן את כל מה שנצרך ונזכה לגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

מבחר המשך חכמה שהעיקר בגלות זה להיות עם גדרים וסייגים מופרדים מן העמים. ובאמת שאברהם עשה סייגים וגדרים כמו עירוב תבשילין, ועל שמירת עריות אמרו 'ושמרתם ושמרת' עשו משמרת למשמרת זוהי נאמר על אברהם כי ידעתיו למען אשר יצווה בניו אחריו זה החינוך של אברהם אבינו 'ושמרו דרך ה', היינו שבירר סייגים וגדרים.

אברהם אבינו היה ראש המחנכים והקפיד ביותר על סייגים וגדרים, לעומתו היה איוב שומר מצווה, איש תם וישר וסר מרע אבל בלא סייג וגדר, ועליו אומרת הגמרא (ב"ב, ט"ז, א) באחרונה לא הסתכל, אבל באישתו הסתכל. מפרט המשך חכמה שאיוב נתן לילדים שלו ללכת למשתאות וכד', והוא היה צם תעניות שלא יינקו מכך. אומר ר' מאיר שמחה שלא זו הדרך, אלא חייבים לעשות גדרים וסייגים, איוב נתן לילד שלו ללכת, ואחרי זה אמר אולי חטאו בני, והיה מקריב קרבנות, איוב לא עשה סייגים רק היה סר מעצם הרע, ולכן לא הזהיר אותם שלא לעשות משתה.

ממשיך ה'משך חכמה' ואומר, 'לכן הרבתה התורה בסייגים גבי פסח, וחמץ בבל יראה, מפני שעל פי הגדרים והסייגים נגאלו, ולזה באה האזהרה 'שלא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר' שזהו שחר הגאולה, 'שכל אדם יהיה נגדר ומקושר ללאומתו בסייגים וגדרים שכל זמן שלא יהיה אור האלוקי מופיע עליו גלוי לעיני כל, עד שלא תהיה הגאולה, הסכנה גדולה, שלא יתערבו בין האומות, ויאבדו קיומם. וזה 'אני ד' לא שנית', שתמיד אני ברחמים. והגזרות הן כדי ש'אתם בני ישראל לא כליתם' שלא יתערבו בין העכו"מ בהתקרבת אליהם, מחמת שלא עשיתם גדרים וסייגים.

החינוך של אברהם אבינו, היה כמו החינוך של יעקב אבינו שדאג שכשיורדים לגלות צריכים חינוך לגדרים וסייגים, עשו משמרת למשמרת, וכך אדם צריך לגדור את עצמו ולהשריש את זה בילדים שלו בעת שיש להם אוזן קשובה, צריך להיות 'מוכיח חכם'. חינוך הילדים בדרכי אברהם ויעקב הוא הדבר היחיד שמאפשר לנו להחזיק מעמד בכל התקופה עד כי יבוא שילה.

התשוקה לגאולה השלימה - נאמן עלינו ה' יתברך

זן החתם סופר בדרשות (ח"א עמ' קסו, ב) אומר ביאור נורא, על הפסוק (תהלים נא, יט - כא) 'זבחי אלוקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה. הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים. אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל, אז יעלו על מזבחך פרים'. שואלים הקדמונים מהו כפל הפסוק זבחי אלוקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה, ומוסיפים לשאול אם נאמר 'זבחי אלוקים רוח נשברה', היינו שלב נשבר זה 'זבחי אלוקים', א"כ מה זה 'לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה', מדוע שהקב"ה יבזה את זה.

ומבאר החתם סופר ע"פ משל, משל למלך שהיה חפץ בקרקע קטנה ליד מלכותו, והייתה שייכת למלך אחר, והוא שלח שרי צבא שילכו לכבוש את הקרקע הזו, והם הלכו עם כל הכח וכל הגבורה, ונכשלו בקרב, וחזרו. אמר להם המלך, ראיתי את הרצון שלכם,

לע"נ

הר"ר יצחק אייזיק ב"ר מאיר הכהן זצ"ל
נלב"ע כ"ב בטבת

ת.נ.צ.ב.ה.